

A fiatal írók második Antológiája és az írónevelés kérdései

Az Írókongresszus határozatai között az új írónemzedékre vonatkozóan a következő drámai kérdést olvashatjuk: *Mondhatjuk-e jó lelkiismerettel, hogy munkásosztályunk s parasztságunk gazdag és tág soraiból kielégítően, tervszerűen s kellő szervezethez való, attuk ki irodalmunk új nemzedékét?* A kongresszus erre a kérdésre egyértelmű «nem-mel felelt. Azóta félesztendő telt el. Kétségtelen, hogy mind szervezeti, mind nevelési téren beszélhetünk bizonyos eredményekről. Elkészült az íróiskola terve; elő van készítve az új irodalmi folyóirat; amely a nélkülözhetetlen publikációt hivatott biztosítani a fiatalok számára, megalakult az Írószövetség Nevelési Osztálya, amelynek feladata az, hogy megtalálja, segítse, nevelje a jelentkező új tehetségeket; a Fiatal Írók Munkaközössége nevelési és szervezeti munkájának támogatására megalakult az Írószövetség DISZ-szervezete. Ámde — amint ez a felsorolásból is kitűnik — mindezek inkább csak tervek és szervezeti keretek, megvalósulásukról, működésükről még alig-alig lehet beszélni. Egyszerűbb szavakkal ez azt jelenti, hogy fiatal íróink a kongresszus után félesztendővel sem kapnak olyan segítséget, amely komoly mértékben megkönnyítené útjukat a szocialista íróvá fejlődés felé. Nyugodtan megismételhetjük a kongresszusi számvetés szavait: «Az utánpótlás dolgában nem jártunk el sem olyan szocialista szenvedéllyel és elmélyedtséggel, sem olyan tervszerűséggel, mint amit irodalompolitikánk e döntő jelentőségű feladata megkövetelt volna tőlünk.» A jeltek azt mutatják: ebben a tekintetben a kongresszus óta nem történt érdemleges változás. Pedig éppen erre a szenvedélyességre, és tervszerűsége lenne szükség ahhoz, hogy a kereteket tartalommal töltsük meg, szervezeteinknek ne csak létezőről, hanem működéséről is beszélhessünk. Mit ér a munkaközösség, ha az itt dolgozó fiatal írók első írásait nem kísérik szerető gonddal, művészi figyelemmel az idősebb írók, az írásművészet mesterei, akiknek szava elhatározó lehet a fiatal írók fejlődésére? Íróinkból — tisztelet a kevés kivételnek — ma is hiányzik a fiatalok iránti szenvedélyes érdeklődés, amely pedig egyik előfeltétele irodalmi fejlődésünk meggyorsításának.

Írószövetségünk nem foglalkozott a fiatal írók nevelésének kérdésével olyan súllyal, amit ez a kérdés megkövetel. Ennek újabb világos bizonyítéka az, hogy a *fiatal írók második antológiájáról* félesztendő óta mélyen hallgat a kritika.

Pedig az antológia nemcsak azért érdemel figyelemet, mert 35 fiatal magyar író és költő műveit tartalmazza, hanem azért is, mert igen nagy eredményeket mutat, az első antológiához viszonyítva nagy fejlődésről tesz tanúbizonyságot.

Milyen eredményeket mutat a második antológia az elsőhöz viszonyítva? A fejlődés legszembeötlőbb és legfontosabb eleme a kötetben az írá-

sok *eszméi gazdagodása* és ezzel párhuzamosan a *művészi eszközök fejlődése*, a formai fegyverzet megerősödése. Igaz, hogy az eszméi fejlődés nem annyira szélességben, mint inkább mélységben jelentkezik. Nem beszélhetünk a témakörök nagyarányú szélesedéséről, a kötet nem tükrözi egész ragyogó gazdagságában szocializmus felé fejlődő életünket, abban a mértékben sem, ahogyan ezt az antológia — kétségtelennül korlátozott — lehetőségei megengednék. Fiatal íróink fejlődésük mai fokán még nem tudják megfelelő biztonsággal megragadni a bontakozó újat, az előremutatót. Ugyanakkor azonban szenvedélyes törekvést tapasztalhatunk arra, hogy a pártosság lenini követelményét írásaikban összekapcsolják a színvonalas ábrázolással, hogy témáik művészi feldolgozásában méltóan tolmácsolják mondanivalóikat. A kötetből kiténik, hogy a fiatalok számára a legizgalmasabb téma a tegnapi ember *küzdelmes és érdekes útja* a holnap embernek még csak körvonalalaiban elképzelt, nagyszerű alakja felé. És megállapíthatjuk, hogy ma már hasonlíthatatlanul több kulccsal rendelkeznek az emberi lelkek megnyitására. A lírikusok és a prózaírók egyaránt tisztábban, világosabban képesek megrajzolni az embereknek egymáshoz való viszonyát, mélyebben, árnyalatosabban az érzéseket és a gondolatokat. Az apró mozzanatokban, amelyekre eddig nem figyeltek, ma már észreveszik a csirázó újat — vagyis írói, költői látásmódjuk igen nagyot fejlődött. Ezért elevenebbek, meggyőzőbbek, hitesebbek a második antológiában megrajzolt figurák, sok olyan verset találunk benne, amely tiszta eszméiségével, tömör költői képeivel valóban mozgósító hatású, a környezet és tájrajz is elevenebb, művészeibb — s mindez együttvéve azt jelenti, hogy fiatal íróink újabb csatát nyertek a szematizmus elleni harcban.

Ez akkor válik megfoghatóvá, ha egy-egy rövid elemzés erejéig végigtekintünk a kötet legjobb írásain.

Eörsi István a fiatalok egyik legsajátosabb problémáját fogalmazza meg, hiszen a *kommunista emberség* kérdése áll csaknem mindegyik versének központjában. «Győzelem» című költeményében sikerül őszintén és világosan ábrázolnia a szó és a tett egységért vívott belső küzdelmet, amelyből tisztán és győztesen kell kikerülnünk, hogy népünkért minden pillanatban készek legyünk az áldozatra:

« — az új világból kapom éltet,
de hogyha kell, vajjon tudok
visszaadni mindent egészen?»

Verseinek másik kiemelkedő tartalmi eleme a tudás vágya, az igazság, az élet mély megismerésének «éhsége». Költői eszközei, hangja pontosan követik főmondanivalóját: verseit fontolgató tudatosság, éles kritikai hang, világos felépítés, tiszta képek jellemzik. Ezek a vonásai teszik egyénivé *Eörsi* költői hangját. Ugyanekkor azonban költeményeinek aránylag kicsiny a hangulat-teremtő erejük — éppen azért, mert érzéseit is inkább gondolati síkon jeleníti meg. Néhány verse azonban arra mutat, hogy az érzelmek skáláján is vannak lehetőségei a szelcsebb, gazdagabb, költőibb kifejezésnek. (Annának, Anyám.)

Csanádi Imre verseiben is olyan tematikus és művészi elemekkel találkozunk, amelyek mindeddig hiányoztak fiataljaink költészetéből. «Egy kollektív gazdaságban» című verse a kötet legsikerültebb darabjai közé tartozik. Ebben eleven, színes helyzetképet ad egy kolhoznak a háború utáni életéből. Idézzük azokat a szép sorokat, amelyek azt ábrázolják, hogy a táj egyszerre magyon ismerőssé válik a költő előtt s az otthoni kedves vidékre emlékezteti:

«Túlán csöndes dűdő,
szilbokrok, rezgő nyárfasor.
Lucernás szélén ifjú nő
jödögél, kezében kosár.
Fönn az ég is csupa mosoly.
Szólit — szinte névről — a táj,
körüldong ismerős beszéddel,
mintha emléknek kölléné fel
szülőföldünk képét a nyár.»

Ezekben a sorokban Csanádi a hazaszeretet érzését rajzolja meg egyszerűségben is költői eszközökkel.

«Egy újszülöttre című kedves hangú versében a kisgyermek születése fölötti örömet összekapcsolja a béke nagy ügyével. S éppcn a költemény vonalvezetése, művészi megoldása a figyelemreméltó, amely egy jellegzetes, de erősen személyes természetű örömteli pillanatot ábrázolásától, az újszülöttet üdvözlő rokon mosolytól (*mosolyuk szalagát jöttödre kibontják*) eljut a mindnyájunkat megrezdítő közös gondolatig:

«Fegyverünkké edzzük
szívünk lágy reményét,
hogy elhajtsuk rólad
a háború rémét.»

A kötet egyik legtehetségesebb prózaírója *Nagy Piroska* — Csanádhoz hasonlóan — mai életünkben vett apró metszetben ábrázolja népünk öntudatbeli fejlődését. Hitelesen tudta megragadni a mai falu egyik jellegzetes szegényparaszti asszony-figuráját éppen abban a pillanatban, amikor először dobban együtt a szíve a békéért küzdőkkel. Az író meg tudja éreztetni azt is, hogy a békeharcban való állásfoglalás szorosan összefügg a «családi békesség» nagy kérdésével. (Fáklyás menet.) Lényegében ugyancsak a problémát ragadja meg *K. Szabó József* érdekes novellája is (Öregek-fiatalok), amikor árnyalatosan, meggyőzően mutatja be, hogy az elmaradottság, a régihez való görcsös ragaszkodás hogyan vetítődik ki az emberek egymáshoz való viszonyára: a magántulajdon a gyűlölködés, a család egysége felbomlásának forrása, a közös tulajdon, a közös munka pedig az igazi, emberhez méltó kapcsolatok kialakítása felé vezet.

A kötet egyik legigényesebb írása *Tuli József* novellája (Fácán és Madár), amelyben az író a szövetkezeti élet peremén élő parasztnak egy látszólagosan apró, de mégis mélységesen komoly problémáját rajzolja meg figyelemreméltóan.

Avar Pál novelláját érdekes, színes elbeszélő stílusa miatt kell kiemelnünk. Ha vannak is szerkezetbeli gyengeségei, ha főfiguráinak kapcsolatában akadnak is zavaró mozzanatok, az írás egészében érdekes, feszültséggel telt, eleven emberi derű árad belőle és szép, kifejező, tiszta nyelven van megírva.

Györy György kitűnően felépített, megrázó írása éles, világos képet ad a Horthy-rendszer osztályviszonyainak borzalmairól. Hőse, Bojza Feri meggyőzően ábrázolt figura, akiben hiteles embersége mellett az ösztönösen küzdő paraszti hős tulajdonságait is megtaláljuk. Azért kell ezt külön hangsúlyoznunk, mert a kötetben aránylag kevés írás ábrázolja a múlt és jelen igazi hőseit.

Varjasi Rezső derűs hangulatú életképében az új embert, az elégedett, bizakodó szövetkezeti parasztot ábrázolja néhány erőteljes vonással. *Varjasi* is az apró mozzanatokból olvassa ki az frői feladatokat s tehetsége azért biztató, mert egy-egy gesztus, egy-egy apró epizód alapján — mint amilyen az óravásárlást megelőző jelenet —, életünk lényeges és jellemző jegyeit képes megfigyelni és megrajzolni.

Csoóri Sándor verseiben az egyszerűség és őszinteség, meghitt hangulatot teremtő költői erővel párosul Soraiából fiatalos optimizmus, derű, lobogó büszkeség árad s mindez együtt jelentkezik, egybefonódik a haza gazdagodása fölötti örömmel. «Hazafelé» című verse a kötet egyik legjobb hangulatverse. Különös erénye, hogy a hazatérés konvencionálisan meghitt érzései közt, ha nem is nagy művészi intenzitással, de erőteljesen szólaltatja meg az öntudatos fiatal kommunista érzéseit.

A derű, a játékos hang rokonsága miatt hasonlóak *Csoóri* verseihez *László Ibolya* költeményei, amelyekben uralkodik a tréfás, őszinte, fiatalos jókedvtől duzzadó hang és a könnyed, játékos képzelet. A «Születi vers»-ből való néhány sor jellemző *László Ibolya* egészséges, derűs látásmódjára:

*«A bográcsban leves rotytan,
rőzse lángja pattan, lobban,
vacsorát főz nagyanyám.»*

*Présházra dőlt a diófa,
mintha vén esernyő volna,
— dal zűrből a citerán.»*

Kovács Béla nagy formai biztonsággal megírt versei alapvető színekkel gazdagítják a kötetet. Neki sikerült a legszebben megfestenie hazánk egy-egy vidékét, bár kétségtelen, hogy a magyar táj nála is inkább csak keretként, bangulatteremtő motívumként jelenik meg. *Kovács Béla* ezekben a verseiben még nem tudta lényeges elemeiben, címényszerűen megragadni a szocialista építés során újjá alakuló magyar tájat, de néhány versében határozott és sikerült vonások mutatnak arra, hogy költőjünkben megvannak az új magyar vidékeket méltóan ábrázoló költészet elemei.

Ő is jól meglátja az apró jelenségekben az előremutatót és a költőt. «A nyár dícséreté»-ben például az új terméstől gazdag nyár leírásából szervesen bontakoztatja ki a dolgozók hősiess munkáját:

*«Oly szép a nyár. Gyapot fehér bolyha
vattás almából halkán fölneszel,
ágasbúza frissen pendült húrján
a vidám tücsök új nótát reszel,
fények forró ujja bodorítja
zömök káposzták duzzadt levelét,
mézet gyűjtő dolgozók rajoznak
tárgult hazámban zúgva szerteszét.»*

Kiss Károly költői fejlődéséről eléggé megbízható képet ad a lírai elbeszéléséből való részlet (Esztenők). Az első kötetben megjelent írásaihoz viszonyítva feltűnő a költői eszközök gazdagodása, s ebben a tekintetben versei a kötet legjobbjai közé tartoznak. «Esztenők» című versrészletében nagy biztonsággal, lírai szépségű képekkel ábrázolja a régi, kapitalista üzem szörnyű légkörét s benne egy fiatal kommunista leány vonzó alakját:

*«Ti régi, rozsdaszin napok,
gyűlletek össze fényesedve.
Emlékeim, ragyogjatok,
s a fényetek im őt övezze:
Őt, azt a kedves leányt, aki
ebédet sem hozott magával,
de föl tudta lobbantani
szívünket pirosló szavával.»*

Szécsi Margit versei nagy igényességgel próbálják megrajzolni új életünk egyik legnagyobb szabású alkotásának, a fejlődő, épülő szocialista városnak az arculatát. S ez a körkép a kötet néhány versén keresztül is nagyon gazdagnak mutatkozik. Az új táj, «Az ifjú város» szocialista tempóban haladó fejlődése, gazdagodása sok apróbb-nagyobb mozzanatban, sokszor megragadó költői hitelességgel tárul elénk. S ezekből a képekből a költő meg akarja látni a ragyogó jövő bontakozását is. Egyik versében sikerülten ábrázolja a mérnököt, és benne az újtípusú ember vonásait, jövőbe tekint és meglátja az új hazát építő fiatal mérnökök seregét is:

*«Ilyenek leszünk! Még kevés
az ilyen mérnökember,
s mégis micsoda városok
születnek két kezünkben!
Hát még há nyílnak a kapuk
s az iskolákból vegre
jönnek az új, friss mérnökök!
Milyen hatalmas, új erők
lobognak majd az égrel!»*

Az antológiában jelentkező fejlődő elemekből természetesen még sokfajta lehetne felsorolni. Fiatal írónk sokkal biztosabban forgatják a tollat, mint egy évvel ezelőtt. Emellett: a felsoroltak közt több olyan fiatal költő és író van, aki az első antológiában még nem szerepelt s a második antológiában legelső művét olvashatjuk. (pl. Nagy Piroska, Avar Pál, László Ibolya) S az első kötetben szereplők közül aránylag soknak a versei már külön kötetben is megjelentek (Kövesi Endre, Sebők Éva, Csepeli Szabó Béla és mások). Mindennek ellenére az új tehetségek nem jelentkeznek megfelelő számban, a már ismertek, felfedezettek neveléséről pedig olyan gyéren gondoskodunk, hogy az alig ad valamelyes többletet a fiatalok spontán fejlődéséhez. Az antológiában mutatkozó előrehaladást kétségtelenül az is magyarázza, hogy idősebb írónknak a szemantizmus elleni harc szellemében fogant művei sok pozitív példát nyújtottak a fiatalok számára. Állalában azonban a fiatalok — ha fejlődtek, egyedül fejlődtek, s legfeljebb egymás segítségére támaszkodhattak, mivel a fiatalok munkacsoportjaiban írói vezetést máig sem sikerült biztosítani.

S hogy a fiatalok nem kaptak elegendő segítséget, arról az antológiában is sok áruló jel tanúskodik. A kötetben jelentkező hibák egy részére feltétlenül vonatkozik az, hogy nem objektív okok következménye, hanem a vezetés, nevelés hiányából és fogyatékoságaiból származik.

Egészében az antológia nem a tehetségük tényleges színvonalának megfelelő, hanem ennél kedvezőtlenebb képet ad a fiatalokról. Erre mutat az a tény, hogy azoknál, akik több verssel is szerepelnek, — rendkívül nagy értékbeli különbség van az egyes versek között. Így például az igen tehetséges

Donga György «Rigófüty» c. verse egészen méltatlanul került többi írásai közé. Ugyanezt mondhatjuk Csanádi: «Berdicsévi nyírfák» c. versével kapcsolatban is. Vagy mit szólunk ahhoz, hogy Boda István: «Ütépfők» c. verse az első antológiában is szerepel és a másodikban is?

S ha ezekről a hibákról nyilvánvalóan látjuk, hogy a gondatlanság következményei, akkor ugyanezt kell tartanunk arról a kirívó aránytalanságról, amely a munkás- és paraszttárgyú elbeszélések között van. A kötetben mindössze három üzemi témával foglalkozó prózai írást találunk.

— A párt nevelő, és vezetőszererepéről alig szólnak az antológiában megjelent írások és a békeharc nagy kérdése itt-ott még mindig sematizmusba fullad, amint ezt Szabó Lászlónak a nagy témához méltatlan verse (Sztálin korszak) bizonyítja.

Hiányoznak a kötetből a fiatalság sajátos problémái, elsősorban a tanulás, az iskola élete, de ugyanúgy a barátság és a DISZ-mozgalom kérdései is. S bár ez érinti a fiatalok *összintéségének* problémáját is, mégis nagy részben abból származik, hogy hiányzik a megfelelő segítő irányítás, amely arra ösztönözné a fiatal írókat, hogy lássák meg nemzedékük problémáit, vegyék észre a soraikból naponta kiemelkedő hőseket.

Az antológia szerkesztésének felületességéből, származik az is, hogy a művészi eszközökben igen sok apró, de szerfölött zavaró hibát találunk, amelyeket a gondos szerkesztő, a figyelmes íróvezető avatott tanácsai alapján a fiatalok könnyen kijavíthattak volna. Nézzünk meg néhány tanulságos példát:

Dorga György verseiben őszinte lelkesedés, fiatalos hevület, egyszerűségre, világos megfogalmazásra törekvés nyilatkozik meg. De ebben a fiatalos lelkesedés fiatalos szertelenséggel párosul s ezt felismerve, idejekorán kellett volna megkérdezni tőle: Miért írta le ezt a sort: «*Mint koldus hajlik elem a táj?*» — hiszen a szocialista tájról beszél s így hasonlata szembefordul a saját szándékával. És mit jelent az, hogy: «*Izzó falakon dolgozik a nyár?*»

Fábián Zoltán friss, mesterkéletlen témáját eltorzítják az ilyenfajta töltelék-clemek a stílusban, mint pl.: «*Ölelőn zizegett alattuk a szalma.*» Vagy: «*Az ember, tavaszi szelek puhaságával ujjá hegyében, simogatta (a feleségét), miközben halkán csörgedezni kezdtek ajkáról a szavak.*»

A példákat természetesen sokáig lehetne szaporítani. De még van egy kérdés, amiről a nevelés hiányosságaival kapcsolatban és az antológia hibáival összefüggésben feltétlenül meg kell emlékeznünk.

Van néhány olyan írás a kötetben amelyről az elfogulatlan olvasó joggal hiheti, hogy csak tévedésből került a többiek közé, hiszen értékben messze elmarad a kötet átlagos színvonalától. Ennek riasztó példája *Sebők Éva* háromrészletes lírai elbeszélése (Hübele Balázs), amely zagyva, szabados ritmusban megírt vers és tartalma is pontosan ennek megfelelő. Főhőse, a fiatal gyerek, akit rejtélyes okokból Hübele Balásznak keresztelt az író, egészen szűlsőséges figura, magatartásában mesterkéltnaivitás és túrhitelten, tudákos szónokiasság egyesül. Rengeteg esetleges epizódon vonszolja keresztül hőseit az író, a fiú egyetlen kalandját sem érezzük szükségszerűnek. Alakjai nem az élet eleven derűjét sugározzák, hanem valami otromba hurrá-optimizmust szóltaltatnak meg.

A «Hübele Balázs» nem az egyetlen olyan írás, amely szerkesztői tévedés folytán került a kötetbe.

Égészen természetes, hogy a nevelés hiányosságaival kapcsolatos kérdés csupán csak egyik oldala a fiatalok művészi jelentkező főproblémájának. És bár a fiatal írókkal való foglalkozás kezdetlenségűe szorosan hozzátartozik a diagnózishoz, csonka és hamis lenne az értékelés, ha nem mutatnánk rá

azokra a súlyos hibákra, amelyekért egyenesen, áttétel nélkül maguk a fiatal írók felelősek.

A kötet tematikus szürkésege, a parasztiélményeket feldolgozó írások túlburjánzása, a stílusban és nyelven megnyilatkozó felületesség, a jelentkező szemiatizmus végső soron bizonyára nem a szerkesztők műve! Nem kétségséges, hogy az eddig felsorolt hibákban benne van a fiatalok keze is.

Van azonban néhány egészen jellegzetes tünet, amelyre fel kell figyel-nünk a fiatalok műveivel kapcsolatban. Ez a néhány tünet azért különösen érdekes, mert bár szorosan összefügg az irodalmunkban általánosan jelentkező rendellenességekkel, mégis elsősorban a fiatalokra jellemző. Természetes, hogy ezek a tünetek az antológában is tükröződnek.

Hogy a kérdéskört megközelíthessük, ismét viszonylag részletesen kell foglalkoznunk néhány írással.

Molnár Zoltánnak a munkaverseny kérdéseiről szóló, szívvel, érdekesen megírt novelláját azért is érdemes közelebbről megnéznünk, mert szerzője kétségtelenül tehetséges ember.

Novellájában sok embert szerepeltet, története mégsem válik az emberek történetévé, hanem csak a brigádok versenyeivel kapcsolatos események, epi-zódok krónikaszerű felsorolása lesz. Hőseinek csak egy-egy kiemelkedő tulaj-donságával ismerteti meg az olvasót, azzal, amit az író uralkodónak érez bennük. Megtudjuk, hogy Szemenyei lelkes, Varga Béni kitűnő munkás, csak részeges. Boldizsár nagyszerű brigádvezető, Knizsek áldott jó ember stb. Egyetlen alakját sem ábrázolja olyan elmélyülten, hogy az különösen emléke-zetes, rokonszenves, vagy ellenszenves lehetne számunkra. Az alakoknak ez a praktícista ábrázolása kényszeríti az írókat arra, hogy az eseményeket mintegy felsorolja. Ennek a következménye az is, hogy a feszültség legfelső fokán a szerző elfullad és frázisokat mondhat a hőseivel. Nem esodálatos, hogy ettől kezdve a novella riportszerűvé válik, utolsó oldalai pedig már érdektelene-k, mivel csaknem mindent előre tudunk.

Molnár képességei ott nyilatkoznak meg, hogy hőseinek domináns tulaj-donságát nemcsak kinyilatkoztatja, hanem meggyőzően, az eseményekbe ágyazva ábrázolja. S hogy alakjai ennek ellenére sem emlékezetesek, azért van, mert a szerző egyszerűen nem ismeri, vagy nem ismeri eléggé a hőseit.

Novellájának fogyatékossága itt válik általános érdekűvé, hiszen a fiatal-loknál nem elszigetelt eset, hogy a feltétlenül szükséges életanyag mély ismerete nélkül, a kiválasztott metszet alapos tanulmányozása nélkül fognak hozzá az íráshoz. Lukács György ezt egyszer úgy fejezte ki, hogy a fiatal közül sokan egy viszonylag keskeny élményanyagból mindent ki akarnak sajtolni. Ezzel függ össze az az általános jelenség is, hogy az ifjú írók nem mindig tudják helyesen megírni: vajjon a bennük összegyűlt tapasztalati anyag ele-gendő-e egy nagyobbléleketű mű, regény, dráma vagy elbeszélő költemény megírására? Többnyire nem is mérlegelik ezt a kérdést, hanem nyugodt szívvel belefognak a regény megírásába.

Az egyébként kiváló képességű *Nagy Piroska* is elköveti azt a hibát, hogy ismertnek véli azt, ami a számára voltaképpen ismeretlen. Gyerekkorá-nak jellegzetes falusi figuráit egyszerű eszközökkel, nagy biztonsággal, hite-lesen ábrázolja. Csak egyszer bícsáklak meg a tolla, éppen akkor, amikor gye-rekkori önmagát szólaltatja meg ilyenképpen:

— Bizony nem látszik meg magán, apám, hogy olvasó ember. Olvan magának a könyv csak, mint más embernek a cigárta: megszokta. S mint a szenvedélyes dohányos, már maga sem válogat. Jó akármí akár ponyva, akár szociográfia... Nem tartozik maga sehová sem. Már a Körbe se jár... stb

A lányka tizennégy éves. Nem éppen azon a viszonylagos bölcsességen esodálkozunk, amellyel ilyen komoly, megszüvelendő értékelést ad apjáról, hanem papírizú, irodalmiaskodó stílusán, nyelvéen, amelynek hite eredményekép gondolkodása is hitelét veszti.

Ha tehát a gyermeki gondolkodást, beszédmódot ábrázolni akarja az író, előzetesen nyilvánvalóan tanulmányoznia kell azt, mert egyébként mondanivalója elveszíti hitellességét s ezzel az olvasóra tett hatását is.

A fiatal írókkal kapcsolatban gyakran szokták mondani mostanában, hogy hiányzik belőlük a hivatás iránti szenvedélyes odaadás, a mesterség tisztellete, hogy éppen ezért keveset olvasnak, tanulnak, nem törekednek szenvedélyes buzgalommal elsajátítani a magyar és külföldi klasszikusok értékes hagyományait és járattalanok a marxizmus-leninizmusban. Éppen ebből származik — mondják —, hogy az önteltség, a nagyképűség, a felületesség, a kritika semmibevevése jónéhány fiatal írónak a magatartásában is és a művében is megnyilatkozik.

Nem lehet véletlennek tekinteni, hogy a kötetnek éppen egyik leggyengébb versében (Sebők: Hübele Balázs) olvashatjuk a következő nagyotígérősorokat:

*«Érzem, ha most tollamhoz nyúlok,
Felforrósítom a szíveket!»*

Természetesen az írásműben tett ígéreteket is be kell váltani, az írói hitelhez ez szorosan hozzátartozik.

Bihari Sándor például «Csillogva» című versében megígéri, hogy «dalt zeng» hazánk szép tájairól.

*«Hogy lássalak s kedves dalokba
csendüljön bennem minden szép vidék. —»*

Ezekután az olvasó azt várna, hogy a költő széles ecsetvonásokkal megfesti az éjtszakában csillogó, lüktető gyárvidéket, amelynek szépségei dalra serkentették. Am a költő egyetlen mozdulattal megkerüli az önmagának adott feladatot és hirtelen suta poénnel befejezi a verset:

*«dalt zengek a tűzes kohókra,
s terád, munkálkodó, nagy, hősi nép!»*

Az elméleti gyengeség, a marxizmus-leninizmusban való járattalanság mutatkozik meg abban, hogy néhány fiatal költőnk, írónk nem eléggé harcos, a kritikai szellemnek még a nyomai is hiányoznak írásaiból. Pl a jóképességű Kovács Béla verseiben hibáztatnunk kell azt, hogy hangja minduntalan elágyul, néha indokolatlanul meghatottá válik s felbukkannak nála a hurrá-optimizmus veszélyei is. Erre mutat az, hogy a kötetben szereplő aránylag sok versében nehézségeink ábrázolására úgyszólván egyetlen hangja sines.

László Ibolya néhány versében is találunk olyan jelket, amelyek arra mutatnak, hogy eszmei elmélyültségben még sokat kell fejlődnie. Itt-ott a formalizmus veszélyei mutatkoznak meg nála. Két olyan verse is van a kötetben, amelynek végére szerveetlenül, tézisszerűen ragasztja oda a politikai természetű mondanivalót. (Igy élni jó, Tavasz ez.)

Németh Ferenc az első antológia megjelenése óta nagyon sokat fejlődött. Közvetlen élményeit frissen, elevenen, költői módon tudja megragadni. A Dunai Vasműről szóló versrészletében viszont nem érezzük természetesnek a lány és a fiú paléitikus párbeszédét — nem a pátosz miatt, hanem a monda-

nivaló általánossága, tartalmatlansága miatt. Mit mond például a fiú «dala»? Semmi olyat, ami *reá* különösen jellemző volna, helyette nyugodtan beszélhetne a költő is:

*«A folyó fodrozó lágy hulláma
nagy hajókat úgy ringat ölen,
miként teltkeblű édesanyácska
és az ég is úgy hajlik fölénk.*

*Szép hazánknak ezernyi vidéke
bő termést ad mindnyájunk elé,
Nekünk táruul fel földnek a méhe
az o.aj meg az éjszínű szén.»*

A költő dramatizált formát alkalmazott a nélkül, hogy annak itt bármilyen funkciója is lenne. Valamilyen irodalmi élmény csábíthatta a költőt erre a formai megoldásra. Mivel azonban a mondanivaló nem fejlődött hozzá a formához, a vers üres és hatástalan marad.

S ez arra figyelmeztet, hogy a tartalom és a forma összefüggése körül még sok tisztázni való kérdés van és általában arra mutat, hogy fiatal íróink, költőink — a megfelelő irodalomtörténeti, irodalomelméleti és egyéb szakmai ismeretek híján — nem mindig tudják kiaknázni azokat a lehetőségeket, amelyekre tehetségük és élményeik képesítenék őket.

Lényegében ez történik *Tóth István* frásában is: (Sakk-matt) az élmény ereje és az író kétségtelen elbeszélőtehetsége sem tudta a novellaanyagot emlékezetes írássá változtatni. Az író szándéka nyilvánvalóan az, hogy Huszli bácsi harcos emberré alakulását megrajzolja. Közben azonban ez az írói feladat elsikkad és egy ügyes agitáció elvein leírásává válik. Az agitáció hirtelen eredménye azonban természetsszerűen kétségeket hagy az olvasóban.

Juhász Tibornak egyébként kitűnően megírt szép nyelvezetű novellájával kapcsolatban (Egy szekér lóhere) egyes novellák szerkezeti gyengeségének kérdését kell felvetnünk. Az «Egy szekér lóhere» nagyszerűen rajzolja meg a régi faluban az apa és a fiú egymáshoz való viszonyát. Az új gazdasági viszonyok közti új kapcsolatok kialakulását azonban nem ábrázolja, csak egy Kárpát-Ukrajnából küldött levélből értesülünk, hogy ott «az emberek már nem szídják egymást apró semmiségek miatt». Ám ez csak kinyilatkoztatászámba megy, maradandó élményt a multból való kép ad. E miatt a novella szerkezetileg felbillen, aránytalanná válik.

Néhány esetben a *második antológiában* jelentkező sematizmus inkább mesterségbeli gyengeségből magyarázható. Ezt látjuk *Fülöp János* egyébként figyelemreméltó kitűnően felépített novellájában, amelynek befejező mondataiban érezni lehet az író erőszakos kezét, amellyel áttöri a dolgok logikáját, hogy helyet csináljon a végső mondanivalónak. (A halász.)

Szalai János elbeszélésével kapcsolatban (A fiú példája) ki kell emelnünk az író szép, izes mesélő nyelvét, hőse iránti megértő és szenvdélyes érdeklődését. Ugyanakkor azonban nála is érezhető a túlzott írói «Nőkéltéség».

Takács Imre kedves falusi hanglatképe, a benne szépen megoldott költői feladatok kétségtelenül növelik a kötet értékeit. De ebben a versében mutatkozik meg jellegzetes hibája is, s ebben több fiatal költőtársával osztózik, hogy gyakran meg is kerül a költői feladatot s olyan töltelékelemekkel helyettesíti, amelyek prózaivá teszik versét:

*Elmondja még aztán
mit velt az urának
mit velt a gyerekeknek
s végül önmagának.*

A fiatalok írásainak egyik legsúlyosabb, általános hibáját így lehetne összefoglalóan meghatározni: a kötetben inkább a botlások, hibák jellemzők a fiatalságra, az erények nem, vagy csak nagyon kicsiny mértékben. Már volt szó arról hogy ez miként nyilatkozik meg a témakörök szegényességében. A fiatalok határozottan tagadni próbálják fiatalságukat. Az iskoláról, a nevelőkről, az érettségiről, az egyetemről, a DISZ-mozgalomról alig ejtenek szót, pedig ezek szorosan hozzátartoznak az életükhöz, ez a mindennapi környezetük. De ugyanígy hiányzik belőlük az igazi hősök iránti szenvedélyes érdeklődés is. Pedig igen sok hős él körülöttünk. Az üzemekben, a falun, az egyetemen ma már mindennapi jelenség egy-egy kiemelkedő, hősiesteljesítmény. Mégis, a kötetben nincs úgyszólván egyetlen igazi «pozitív hősnek» az emlékezetes rajza sem.

Aránylag kevésbé mutatkozik meg a kötetben a fiatalságra jellemző harcos lendület, a kritikai szellem, az optimizmus, a játékos képzelet, az őszinte páthos, a derű, a humor. Pedig ezek a tulajdonságok mégiscsak a fiatalok sajátosságai s ezeket meghamisítani egyenlő az igazi témák befalazásával, az üde, fiatalos hang elnémításával. Végző soron az a törekvés, hogy a fiatalok közvetett úton letagadják fiatalságukat, közvetlen úton vezet a hamis, pózoló, szenvelő írói magatartáshoz.

A tehetséges *Kiss Károly* verses elbeszélésében például itt-ott világosan kimutatható az a veszély, hogy egy sajátos költői hang varázsa olyan érzéseket és gondolatokat mondhat vele, amelyek nem a költemény gyermekhősére szabottak s ezért nem hitcselek. Ez a sajátos hang az emlékező szomorúság hangja, amely versének intonációjában is és a beleszólt lírai részletekben is megnyilatkozik. Ha meggondoljuk, hogy a huszonegy éves költő egészen ifjú, 13—14 év körüli gyerek érzéseiről beszél, akkor nem tűnhetik zavartalanul tisztának már a költeményt indító sor sem: «Röppenj, szállj, szép emlékezett!» Igaz, hogy a költeményben nagyrészt szomorú dolgokról esik szó, de mégsem meggyőző a költő szertelen bánata, amellyel ifjúsága elvesztését siratja:

*Elémtűnik fényes szeme
az évek szörnyű viharából.
Mit vesztettem én vele
azon a nyáron? Ifjúságom?*

A fiatalság — fiatalosság problémájával függ össze a kötetnek az a sajátossága, hogy az ifjú írók, költők képzelete nem eléggé merész és szárnyaló, gyakran megtorpan, és még messze van attól, hogy a lenini tervező-teremtő álmodozás színvonalát megközelítse. A bátortalanul szárnyaló képzelet példázására hadd idézzünk *Szécsi Margit* verseiből a jövő felé mutató sorokat, amelyek csak egy-egy lelkesen megírt, de általánosságokban megmaradó látomást tudnak felvillantani:

*Igen, hisz itt jövőre már
harsozó daruk hangja lángol, (?)
az építőknek hangja szól
a nappalból és éjszakából.*

A kötet nyelvi elemzése külön tanulmány tárgya lehetne. Bár az első antológiához viszonyítva szembetűnő a fejlődés a nyelvi eszközök gazdagodása tekintetében, még mindig nagyon sok stilisztikai hibát, homályos és elvont kifejezést, pontatlan és magyartalan megfogalmazást találunk a fiatalok írásaiban. A költők és a prózaírók nyelvére egyaránt jellemző a szókinész szegényessége, a képek, hasonlatok, művészi leírások szürkésége.

S mivel ezek a hibák eléggé általánosak, úgy tűnik, hogy a fiatalok nem ismerik még föl, hogy honakozó művészetük fejlődésének egyik legfontosabb feltétele az, hogy nyelvi eszközeiket állandóan gazdagítsák. K. Fegyin mondta: «Az író művészetéről szólva, a nyelvről kell kezdeni. A nyelv mindig a mű alapanyaga marad. A szépirodalom a szó művészetete.»

Rövidesen megtartják a fiatal írók második konferenciáját. Az antológia talán a legvilágosabban tükrözi, mintegy summázza a fiatalok fejlődésével és nevelésével kapcsolatos problémákat.

A napról-napra élesedő nemzetközi helyzetben fokozott jelentősége van annak, hogy a fiatal írókban állandóan fejlődjen a helytállás szelleme, aminek elsősorban a növekedő eszmei és művészi felkészültségben kell megnyilatkoznia. Ezért elsőrendű követelmény, hogy a konferencián alaposan megbeszéljék a *tanulással* összefüggő kérdéseket. Az antológiában jelentkező hibák is indokolják, hogy a fiatalok elsajátítsák a marxizmus-leninizmust, amely a lélek mérnökei számára a leghatalmasabb segítség a társadalom életének művészi feltárásában. „Meg kell beszélniök a fiataloknak az irodalom hagyományaihoz, a példaképekhez való viszonyuk kérdését, a tapasztalatszerzés helyes módszereit, élményeik feldolgozásának szocialista-realista módszereit.

Az antológia is igazolja, hogy a szemantizmus veszélye még mindig kísért, bár az ellene indított harcnak vannak eredményei. Ugyanakkor azonban új veszély jelentkezik. Akadnak, kik úgy vélik, hogy az elmélyült írói munka, az alakok sokoldalú ábrázolása, a művészi eszközök színvonalának emelése egyet jelent a pártosság követelményének gyöngülésével. Erre mutatnak a kötetnek a párt szerepének bemutatásával kapcsolatos hiányosságai, az üzemi témakörök hiánya, a pozitív hősök megrajzolásában mutatkozó bizonytalanság. Mindből nyilvánvaló, hogy a konferencián sokoldalúan meg kell tárgyalni a pártosság és a szemantizmus összefüggésének kérdését és oly módon kell állást foglalni a felmerülő problémákban, hogy a szemantizmus elleni harc ne gyengítse, hanem erősítse a pártosság szellemét.

A konferenciának a bírálat és önbírálat légkörében kell folynia. A pártos kritika és a kritika pártsterű fogadása a fiataloknál azért különösen fontos, mert nem csak egy-egy művel kapcsolatban vetődik fel, hanem a kialakuló írói magatartást tükrözi.

De a konferencián egy sor szervezeti kérdésnek is napirendre kell kerülnie. Hogyan teljesíti feladatait a Fiatal írók Munkaközössége? Megadja-e az Írószövetség Nevelési Osztálya a fiatal írók számára a szükséges elvi irányítást és gyakorlati munkájában megfelelően segíti-e eszmei és művészi fejlődésüket? S a fiatalok a konferencián nyilván arról is beszélnek majd, hogy legjobban fróink, költőink melléjük álltak-e abban a küzdelemben, amelyet az elmélyültebb, eszmékben gazdagabb művészi kifejezésért folytatnak?

Az antológia bírálatára aránylag későn került sor. A fiatalok között azóta igen sokan messze túljutottak azon a fokon, amit az antológia vissza-tükröz. E mellett nyilvánvaló, hogy ebben a kötetben sem kaphatott helyet még minden tehetséges fiatal. A József Attila pályázatra érkezett nagyszámú kézirat azt bizonyítja, hogy irodalmunknak új tehetségekkel való gazdagodására még hatalmas lehetőségek vannak. Ám mindezek még csak lehetőségek.

Hogy fiatal íróink mennyiben válnak napról-napra jobb és hűségesebb egyvertársaivá dolgozó népünknek, az a fiatalok saját erőfeszítésén túl elsősorban attól függ: megkapják-e fejlődésükhöz az írásművészet mestereinek segítségét?

Irodalmunk fejlődésének meggyorsításához elengedhetetlenül szükséges, hogy legjobb íróink, költőink az eddiginél mélyebben érezzék a felelősséget a fiatalok neveléséért, hogy kialakulhasson a fiatalokkal való foglalkozásnak az a példásan szép formája, amit a Szovjetunióban «gorkiji gondoskodás»-nak neveznek.

TÓTH SÁNDOR

Rozi

Sarkadi Imre regénye. Ifjúsági Könyvkiadó, 1951.

Sarkadi Imre egy éve megjelent kisregényében, a «Gál János útja»-ban eljutott a falu realista ábrázolásához. Könyvének főhőse eleven, élő alak volt, akinek fejlődése dolgozó népünk nagy tömegeinek új útját példázta. A megjelent bírálatok kiemelték ezenkívül az író fordulatos előadásmódját, hangjának melegségét, egészséges humorát s rámutattak hibáira is; arra, hogy a regénynek szűk a horizontja, az új emberek, a kommunisták, a falu vezető embereinek ábrázolása elnagyolt s főleg arra, hogy hőstét csak az «új élet küszöbéig» vezeti, tehát éppen az öntudatos emberré vált Gál Jánost nem mutatja be.

Jobb-e a «Gál János útja»-nál Sarkadi új regénye, folytatja-e a biztató kezdetet, mit fejlődött az író? A kérdést annál inkább is így kell feltenni, mert a «Rozi» nyilvánvalóan szándékosan a «Gál János útja» témájának új feldolgozása. Úgyancsak egy öntudatlan ember fejlődésének története: nem Gál János kulákcseled útja a termelőszövetkezeli tagságig, hanem Kovács Rozié, egy gondokkal küzdő többgyermekes szegényparaszti leányé a gépállomás vezetőéig. Az alapprobléma azonos: hogyan járul rá az új felé vezető útra a tudatlanságban és nyomorban felnőtt magyar dolgozó parasztfiatal, hogyan válik belőle öntudatos, harcos ember. Csak-hogy Kovács Rozi — s ezen a ponton Sarkadi megfogadta a kritika tanácsait — távolabbról indul, nagyobb útat jár be s sokkal messzebbre jut el, mint a Gál Jánosé. A kiindulópont az új regényben is a debrecenkörnyéki tanyavilág, — de Sarkadi ezúttal bemutatja a várost is, több más falut, sokkal több embert —, tehát tágabb horizontot nyit Kovács Rozi, mint Gál János előtt.

Kovács Rozi fejlődésének minden egyes állomása egy-egy nagy történelmi korszakkal esik egybe; a regény első része a Hortthy-fasizmus utolsó éveiben, a szovjetellenes háború idején játszódik, — ekkor a kis Rozi még öntudatlan cselédlány, elnyomott, tudatlan, a sorstól hányt-vetett s csak passzívan szenvedő tagja a Kovács János háborútól megtépett családjának, aki még kastélybeli cselédeskedése idején is jól érzi magát, alig-alig eszmél az osztálykülönbségekre. A második rész időpontja: 1944—46, a felszabadulás, a földosztás, az infláció, — a kamaszodó Rozi előtt ekkor kezd megnyílni az élet, ekkor érzi első nagy szerelmét, egy kuláksfiú iránt. de ekkora esik első nagy összeütközése is a kulákokkal, földbirtokokkal; ekkor